

בעקבות יום העיון שנערך בפברואר השנה, אירח המכון את ד"ר פרחאן דלאל.

דלאל, תרפיסט ואנליטיקאי קבוצתי בריטי, הציג בשתי הרצאות את תפיסתו הייחודית המבוססת על שילוב בין עבודתו של אבי האנליזה הקבוצתית, פוקס, וזו של הסוציולוג נורברט אליאס. בפנינו הוצגה חקירה שיטתית, ברוח פילוסופית, של מושגים משמעותיים ומרכזיים לנו כאנשי מקצוע וכישראלים.

אחרות, התבדלות, יחסי כח וזהות נבחנו בהרצאתו הראשונה, שנקראה "אנחנו והם". ונושאים כמו גורל, חופש, חובה, אחריות ותשוקה נידונו בהרצאה השנייה: "מגורל לאחריות- מאבק בין חובה ותשוקה". כל הנושאים גם יחד נבחנו על רקע תפיסתו של פוקס, שעל פיה "האני" מתפתח מ"האנחנו", וזאת בשונה מהתפיסה הפרוידיאנית הקלאסית שהאישי קודם לחברתי. ארחיב על כך בהמשך.

דלאל נתן הסבר לכל אחד מהמושגים מפרספקטיבה ביולוגית, פסיכולוגית ופוליטית, אך מייד אחרי ההסבר הוא הטיל ספק והעלה שאלות שחתרו תחת ההסברים המלומדים עצמם. דרכו על סתירותיה הפנימיות הייתה מעוררת מחשבה עבורי כמאזינה והביאה בהחלט את רוח הטיפול הקבוצתי האנליטי.

לדוגמא, מושג האחרות וחווית השונות: הפרספקטיבה הביולוגית מספקת לנו הסבר גנטי. אנחנו מתוכנתים גנטית להעדיף את מי שדומה לנו. השאלה הסותרת, לכאורה, את ההסבר: אם כך, מדוע אנחנו לא מרגישים שייכים לקבוצת השימפנזים שדומים לנו גנטית ב 98%? ההסברים מן הפרספקטיבה הפסיכואנליטית: הסבר אחד אומר שחויית השונות נחווית באופן מיידי כביקורת וגורמת ליצירת אגרסיביות כלפי האחר, ההסבר השני שמניח את דחף המוות המולד יטען שדחף המוות מושלך על האחר שמאותו רגע נחוה כמאיים. מה שעדיין משאיר פתוחה את השאלה: למה אנשים שונים משמשים בהקשרים שונים "השנואים"? ומדוע אנשים שחורים נהפכים למיכל לרגשות קשים ולא אחיות בי"ח, למשל. ומה עושים "השנואים" עם ההשלכות שלהם?

ההנחה היא שבין כל שני אנשים, אומר דלאל, יש דברים שונים ודברים דומים. השאלות שהנחה זאת מעלה: אם את חווה אותי כשונה, מה עשית עם כל הדומות בינינו? ואם את חווה אותי כדומה, מה עשית עם כל השונות בינינו?

דלאל אינו מציע שאנחנו יכולים להפסיק להתחלק לקבוצות/קהילות. הוא אומר בעקבות אליאס שההתחלקות לקבוצות היא קיומית. אליאס טען שאנחנו לא רק מחפשים את החלוקה לתתי קבוצות אלא אנחנו נתונים לה. וכמו שהרחיבו ברגר וברמן במאמרם "אנחנו והם": להיות מול קבוצה אחרת זה משהו שמייצר לכידות בתוך הקבוצה - לכידות, שהיא חיונית לחיינו. אבל הוא מציע לנו התבוננות רחבה מתוך התפיסה ש"האני" נולד ונבנה לתוך רשת חברתית, על יחסי הכוחות שבתוכה. לטענתו, "האני" מפנים את התפיסות והחלוקות שהוא נולד לתוכן ותופס אותן כטבעיות. חשוב, לדעת דלאל, שנכיר בכך שאנחנו אף פעם לא נמצאים באזור חופשי מהתפיסות האלה.

חשוב שנהיה ערים לכך שבחברה יש מאבקי כוחות שמייצרים את תתי קבוצות. תתי הקבוצות מוגדרות בין השאר ע"י אידיאולוגיות, אבל גם ע"י הניסיון ליצר עליונים ונחותים. פוקס טען שההשתייכות לקבוצה היא צורך משמעותי שהכרחי לבריאות נפשית. דלאל מזכיר לנו שחשוב שנכיר בכך שבכל פעם שאנחנו מכלילים, אנחנו בו זמנית מדירים את האחר. להדגמת העניין, סיפר דלאל בזהירות רבה (אולי מתוך הכרת הרגישויות בהקשר, ואולי כי זו

אישיותו) שתי בדיחות יהודיות:
אמא יהודיה קנתה שתי עניבות לבן שלה. הבן מודה לה ובוחר ללבוש אחת מהן. "מה לא אהבת את השנייה?" שואלת האם מייד.
והשנייה - על אותו יהודי שחי באי בודד ויום אחד הגיעו אליו ושאלו אותו מדוע בנה שני בתי כנסת? "כי באחד אני מתפלל, ובשני כף רגלי לא תדרוך!".
לאחר שנשא את דבריו, אני נשארתי להרהר בנושא יחסי כוחות. ברמה המקצועית של "אנחנו" המטפלים וה"הם" המטופלים שלנו.
נשארתי עם דבריו של דלאל על כך ש"אף אחד הוא לא חסר כוח או בעל כוח באופן מוחלט". הוא מביא דוגמא של פוקס לכך שהכח האישי והחברתי פועלים יחדיו:
דמיון שאתה נוסע במכוניתך ועושה את המסע שלך ובוחר את הדרך שלך, באותו זמן אתה נתקע בפקק, שאתה חווה אותו כקורה מחוץ לך ופועל נגדך.
בעוד שאם תסכים להכיר בזה - אתה בעצמך חלק מיצירתו !!!
טענתו שהדימוי העצמי שהילד רוכש מלכתחילה הוא קודם כל חברתי ומבוסס על הפנמות של יחסי כוחות שהם חלק מהרשת החברתית שהילד נולד לתוכה, ולפניו אמו וכך הלאה גרמה למחשבותיי לנדוד אל יחסי כוח במרחב מטפל- מטופל בטיפול הקבוצתי והאישי. שאלות שעולות בטיפול בעניין כח ושליטה ונוגעות לקושי של המטופלים שלנו להימצא בחוויית הנזקקות. שאלות לגבי התלות ההדדית, כי הרי ברור שאין תינוק בלי אמא (ויניקוט) וגם אין מטפל קבוצתי בלי קבוצה.

הרצאתו השנייה שעסקה בנושאים גורל מול בחירה, וחובה מול לקיחת אחריות הייתה אף היא מאוד מעוררת מחשבה. אלה הם נושאים מדוברים שעולים שוב לבדיקה בקבוצה הטיפולית הקטנה אלא שהאופן שבו הציג את הדברים היה מאתגר.
דלאל דיבר על "גורל חזק" - (תפיסה שבה האינדיבידואל חווה את עצמו כאימפוטנט קרי חסר יכולת שליטה בגורל) מול "גורל חלש" (או בשפתינו- "הכול צפוי והרשות נתונה") לצד תפיסת הניו אייג' (שבה האינדיבידואל תופס עצמו כאומניפוטנט קרי הכל תלוי בבחירה שלי).
אנשים, לדבריו, באים לטיפול כי הם לכוידים בדפוסים ומטרת התרפיה היא לעזור להם להרגיש יותר אוטונומיים. קודם כל על ידי כך שיכירו בכך שיש להם יותר אפשרויות בחירה, אבל כל זה לא די, אם הם לא יפתחו את האומץ לבחור בינהן.
המבנים בעמוקים, כמו הלא מודע החברתי, שאנחנו נולדים איתם מעצבים את החלקים הלא מודעים שלנו. אבל כאן, אומר דלאל, מונחת הגבלה מאפשרת. המבנים האלה מגבילים את מה שיכול לצמוח, מצד אחד, אך מאפשרים את יצירת מרחב הצמיחה מהצד השני.
כמטפלת קבוצתית הדברים שלו משאירים אותי עם המשאלה ללוות את מטופלי אל מקומות שבהם יחוו עוצמה וחופש לבחור באומץ בדרך הייחודית שלהם ועדיין ירגישו מוכלים ומשתייכים לקבוצה.

לא ארצה עוד בענייני התוכן. לשמחת כולנו, דר' דלאל העביר את המצגות מהרצאותיו למכון הישראלי לאנליזה קבוצתית שאירח אותו והן נגישות מעתה לכל המעוניינים באתר המכון. כמו כן, לשם הרחבה נוספת, ניתן למצוא באתר את המאמרים ששלח כקריאה מקדימה ליום העיון. כתובת האתר: <http://www.iiga.org.il>

ברמה הלא מודעת ואולי במכוון, נדמה לי שמארגני יום העיון, תרמו ליצירת חוויה מקבילה שזימנה את בחינת נושא השייכות בכך ש"אילצו" אותנו להתיישב ולהקשיב להרצאותיו של דלאל בקבוצות (שולחנות עגולים) שחולקו מראש. (אני מזמינה כל אחד לחשוב על סידורי הישיבה באירועים משפחתיים, וכמה אנרגיה רגשית זה מייצר אצל המושיבים ואצל היושבים).

ההקשבה שלי נעשתה מתוך ידיעה שאני שייכת מ"כורח" לשולחן מספר 10 שיושבים בו אנשים שאינם נמנים על חברי הקרובים ביותר בהכרח (אלה הושבו בשולחנות אחרים). עם חלקם אני חולקת שייכות למכון וחלקם היו זרים/מוכרים לי. ברגע שפתחה המנחה את המרחב הקבוצתי למחשבות ורגשות בעקבות ההרצאה התבררו לנו שייכויות נוספות, ונעשינו ערים לכך שההצגה העצמית שלנו מושפעת מנושא ההרצאה ושכל אחד/ת מהנוכחים/ות בוחר/ת להציג עצמו/ה דרך אחת או יותר מקבוצות ההשתייכות שלו/ה.

ככל שהתפתח הדיון שנסב סביב שיתוף של אחד המשתתפים בשולחן במשבר חריף שנוצר באגודה בינלאומית של רופאים ישראלים ופולנים שהיה בין מייסדיה, התבררו תתי שייכויות נוספות פוליטיות, לאומיות, משפחתיות ואישיות.

שאתח המוטיבציות שלו לבוא ליום העיון הייתה להאיר את עיניו דרך ובאמצעות הרעיונות של דלאל בעניין המצוקה שאליה נקלע הארגון.

הקבוצה ניסתה לחקור בצוותא עם המשתף איך קרה שמחווית תקשורת מקרבת וגילויים אישיים מרגשים בשנים הראשונות בארגון, התפתח למצב שבו "היו מוכנים להרוג בשביל מילה" ולחוויה של גסיסת הארגון ויאוש בקשר לאפשרות לשקמו. המשבר התגלע סביב חוסר הסכמה לגבי ניסוח טקסט על מצבת זיכרון פולנית לנפגעי נפש שנשלחו אל מותם ע"י הגרמנים בשנות המלחמה.

האסוציאציות הקבוצתיות זימנו "אחרים" שונים לשולחננו: פלשתינאים, גרמנים, פולנים, ניצולי שואה ובני הדור השני והשלישי יהודים ואחרים. כך התודענו לרגשות המורכבים במפגש שלנו עם "האחרות". מצד אחד, התחושה שאנחנו נזקקים לאחר ומשתוקקים לו על מנת להכיר ולהוקיר את עצמנו, ומצד שני, הקושי לסמוך על כך שהמפגש יתאפיין בשימוש הדדי (use) ולא בניצול לרעה (abuse).

במקביל להתפתחות הדיון אצלנו נעשינו ערים לרגעים ל"שולחנות האחרים" ועלו שאלות שדלאל מדבר עליהם בהקשר למה "אנחנו" לעומת "ההם".

התהליך המרתק שנוצר בשולחן שלנו - הבנתי משיחות עם אחרים שהוא לא היה נחלתנו הבלעדית - הדגיש עבורי כמה אנחנו כחברה וכאנשי מקצוע זקוקים להעלות על שולחננו ובקבוצותינו את החקירה של הנושאים שדלאל מביא.

ההרצאות של דלאל שהיו נטולות דוגמאות קליניות מהפרקטיקה של הטיפול האנליטי שלו, הציבו בפנינו אתגר מחשבתי:

כיצד יכולה החשיבה שלו, שבעיקרה מנתחת תהליכים בקבוצות גדולות, לסייע ולהדריך אותנו גם כשאנחנו עוסקים באנליזה של קבוצות קטנות והיחידים שבתוכם.

מרית יפה מילשטיין M.A

מטפלת בפסיכודרמה ושילוב אומנויות
חברת המכון הישראלי לאנליזה קבוצתית